

Др инж. Марко Улићевић,
Пољопривредни институт — Титоград

Скуп виноградара и винара Југославије у Херцег - Новом (8 - 11. новембра 1972)

Виноградари и винари наше земље окупили су се први пут у нашој републици и разматрали веома значајне проблеме своје струке. На иницијативу и у организацији Југословенског виноградарско-винарског научног друштва а у сарадњи са Савезном привредном комором, привредним коморама република и Југословенском групацијом за лозни садни материјал, у Херцег-Новом је од 9. до 11. новембра 1972. одржан скуп виноградара и винара Југославије. У присуству преко 150 виноградарских и винарских стручњака из свих република и покрајина, међу којима су били и наци најистакнутији професори ових струка са свих факултета, научни радници, истакнути стручњаци из производних организација и њихових асоцијација, као и представници органа управе, на скупу су, поред друштвених питања, разматрана два крупна проблема струке: лозне подлоге и виноградарски катастар.

Скупштина друштва

У егзотичном, веома пријатном амбијенту Центра за научне скупове у Херцег-Новом, поздрављен од председника Општинске скупштине града домаћина, представника Привредне коморе СР Црне Горе, Републичке заједнице за науку Црне Горе, Групације за лозу и вино, Савеза привредне коморе и других, скуп је почео рад IV редовном скупштином Југословенског виноградарско-винарског научног друштва. Из извјештаја Управног одбора о раду Друштва од III редовне скупштине (15. маја 1968) па до ове види се да је Друштво развило широку и веома плодну активност како на унутрашњем, југословенском, тако и на међу-

народном плану. Посебно је запажена дјелатност Друштва на разradi програма и пројеката научних истраживања из области виноградарства и винарства, подношењу захтјева за финансирање тих истраживања и на координацији прихваћених истраживања, у чему је нарочито значајну улогу одиграла Југословенска заједница виноградарско-винарских научноистраживачких установа која дјеује у оквиру Друштва. Друштво је, поред разних савјетовања и састанака, редовно, сваке године, организовало скупове на нивоу научних симпозијума на којима су разматрани извјештаји о извршеним научним истраживањима и резултатима. Тим скуповима су присуствовали и представници производних и других заинтересованих организација те је преко њих остваривана ефикасна сарадња науке и праксе. Представници Друштва учествовали су на многобројним научним и стручним скуповима у земљи и иностранству укључујући свјетске конгресе виноградара и винара (Букурешт, Лисабон) и разне симпозијуме и савјетовања. Ова активност била је веома обимна и разноврсна и у њу је био укључен већи број чланова Друштва из свих република и покрајина. Друштво од 1968. издаје научни часопис „Виноградарство и винарство“. До сада је изашло 13 бројева. У овом часопису објављују се оригинални научни радови и саопштења, те представља значајан допринос унапређивању нашег виноградарства и винарства. Активност Друштва позитивно је оцијењена и истакнута потреба да се она још интензивније настави. Препоручено је да се Друштво што више ангажује у рјешавању свих проблема струке. Оно треба да одигра значајну улогу и у организацији израде виноградарско-винарског катастра у нашој земљи.

На крају скупштине изабрани су нови органи Друштва. Новоизабрани управни одбор на својој првој сједници за председника је изабрао проф. дра Војислава Радовановића а за секретара проф. дра Радосава Пауновића.

Виноградарски катастар

Овом проблему на скупу је посвећено посебно савјетовање. На основу реферата, које су поднијели Н. Гавранић, директор Фонда за вино при Савезној привредној комори и проф. др В. Радовановић, развила се жива и веома интересантна дискусија. Показало се да југословенска вина наилазе на озбиљне тешкоће на западноевропском тржишту зато што у нас не постоји виноградарски катастар, који је основа за утврђивање оригиналности, провенијенције и квалитета вина. Без њега вина не могу бити праћена атестима и сертификатима који се захтијевају на том тржишту. Приступањем ЕЕЗ-у наша емља је добила шансу за повољнији пласман вина али се на том путу као озбиљна сметња нашло прилично хаотично стање у нашој производњи и про-

мету вином, изазвано у великој мјери непостојањем виноградарског катастра. Такво стање до недавно је одговарало нашим произвођачима, а нарочито трговцима, јер су могли да мијешају, мућкају и декларишу вина по свом нахођењу а да то битније не утиче на цијену и могућност пласмана. Рејонизација виноградарства на којој је послјег ослобођења било започето озбиљније да се ради убрзо је запостављена јер није одговарала интересима трговаца вином. Она је требала да послужи као основа за израду виноградарског катастра а тиме и за увођење реда у производњу и промет вина. Сада се показало да је одустајањем од рејонизације направљена и трговини и виноградарству као цјелини лоша услуга. При томе су посебно погођена висококвалитетна производња подручја. У новонасталој ситуацији поново се увидјела потреба за рејонизацијом и изградом виноградарског катастра и у том правцу покренута је иницијатива управо од оних који су раније, одричући значај тог рада, утицали да се он занемари. То је свакако позитиван преокрет иако се изгубљено вријеме не може надокнадити.

Главни европски произвођачи, потрошачи и трговци вином одавно су увели виноградарски катастар. У томе, свакако, предњачи Француска, у којој је 1961. уведен нов катастар на савременим основама. У Западној Њемачкој то је учињено 1967. а у Италији треба да се заврши до краја 1973. Виноградарски катастар такође имају Бугарска, Румунија, Мађарска и још неке земље. У нас су чињени само парцијални покушаји који су ишли у правцу заштите појединих вина и производних подручја. Тако су Савезним прописима за чувена вина проглашена: „Дингач“, „Поступ — Доња Банда“, „Мараштина“, „Пошип“ и „Жилавка — Мостар“. Предузете су мјере да се то учини и са „Блатином — Мостар“. САН Косово донијело је Закон о квалитетном вину „Косово“ а СР Словенија прописе који су омогућили да се заштити географско поријекло њихових квалитетних вина. Тиме се проблем виноградарског катастра тек начиње. Он је далеко сложенији, комплекснији, обимнији и тежи, па је за њега потребно много рада, времена и средстава. Сада је створена повољна клима а обезбијеђена су и почетна средства (милион нових динара код Фонда за вино) да се приђе том послу. У том циљу биће формирана посебна комисија у оквиру Југословенског виноградарско-винарског друштва. Она ће имати задатак да разради план и програм рада и координира посао.

У нашој републици производе се висококвалитетна црна вина. Црмничко црно вино на гласу је у читавој земљи а вранец је сврстан међу најбоље наше сорте за црна вина. Уза све то, агрокомбинат „13. јул“ појављује се као крупни произвођач ових вина. Постоје сви основни предуслови, као и потреба, да се приђе заштити поријекла наших вина и проглашењу „црмничког црног“ и „вранца“ за чувена вина. На томе би требало радити без

одлагања, не чекајући израду виноградарског катастра, за који је наша република такође заинтересована. На проблему рејонизације као посебне фазе у изради катастра у нас је прилично урађено и то ће сада, свакако, добро доћи.

Савјетовање и симпозијум о лозним подлогама

Лозне подлоге представљају један од основних проблема виноградарства. Њему је у Југославији тек посљедњих десетак година посвећена нешто већа пажња. На овом скупу тај проблем први пут се стручно и научно разматра на нивоу Југославије и с правом је на њему заузео централно мјесто.

На савјетовању о лозним подлогама прво су поднијети реферати по свим републикама и за АП Војводину о искуствима са лозним подлогама у појединим крајевима наше земље, о садашњем стању матичњака америчке лозе, односно производње резница, као и о проблемима који се у вези са свим тим јављају.

У свим рефератима једнодушно се констатује да је у нашем послеријатном развоју преовлађивала једнострана оријентација на Kober 5ВВ као главну подлогу и у континенталном дијелу (осим у Македонији, гдје доминира 8В) и у Приморју, јер је она сасвим погрешно била лансирана као „универзална подлога“, чему су много кумовали расадничари, који су форсирани ову подлогу, пошто им је она због велике производње резница и релативно доброг ожиљавања и срастања, била погоднија и рентабилнија од других. Исто тако, утврђено је да је систематски рад на проучавању лозних подлога, укључујући ту и огледе, у нас био неоправдано веома дуго запостављен, те се на том подручју радило без властитих резултата и искуства, на основу литературних података и резултата постигнутих у другачијим еколошким условима и са другим сортама. Наше заостајање у том погледу морало је имати веома негативне посљедице по наше виноградарство, што се одавно манифестовало нарочито видно кроз слаб успјех прве регенерације у појединим нашим крајевима (Далмација са Ganzin № 1).

У СР Словенији филоксера се појавила 1880. (Бизељско). У почетној фази обнове као подлоге су узимане оне америчке врсте које дају грожђе јер се вјеровало да ће оне боље одговарати европској лози. Но, оне су убрзо напуштене јер нијесу биле довољно отпорне противу филоксере. Прва регенерација винограда у подравском и посавском рејону извршена је углавном на Portalis-у, du Lot-у, и Goethe-у бр. 9, уз мјестимично учешће 1 616, 3 309, 101/14, Schwarzmanna и др. У крашко-приморском рејону доминирао је du Lot уз Schwarzmanna и нешто Portalis-a и Solonis-a. У периоду између два рата напуштају се неке старе подлоге (Goethe бр. 9 а дијелом и Portalis и du Lot), а уводе нове, нарочито из групе Berlandieri x Riparia (5 ВВ, 8 В и 420 А).

У послеријатном периоду, нарочито у посљедњој деценији, и у Словенији, као и цијелој земљи, долази до опадања површине под матичњацима америчке лозе и сужавања сортимента подлога. У Словенији је 1958. било укупно 90 ha матичњака америчке лозе. Група *Berlandieri* — *Riparia* у томе је учествовала 70%, *du Lot* 15%, *Portalis* 5% и остале подлоге са 10%. Сортно и здравствено прочишћавање (селекција) матичњака извршено је 1951. (Матековић). Из Француске је 1953. увезено 10 врста лозних подлога, међу којима и неке Richter-ове селекције. Са њима су посађене како производни, тако и огледни виногради. Услед стагнације у обнови винограда ликвидирани су многи расадници те су и матичњаци са овим подлогама искрчени. Richter-ове селекције у сјевернијим виноградарским подручјима нијесу дале добре резултате. У Приморском рејону позитивне резултате дале су само R 99 и R 196/17.

Лозне подлоге проучавају се у експерименталним виноградима у Храстовцу (24 подлоге) и Томају (7 подлога). Први резултати указују на перспективност неких Матековићевих селекција из групе *Berlandieri* — *Riparia*, као и R 196/17. Досадашњи претходни резултати такође указују да рефешко на красу боље успијева на 3 309, SO 4, 44-53, *du Lot* и 420 А него на 5 ВВ, на којој је данас 90% винограда с овом сортом.

Забрињавајуће садашње стање расадничке производње захтијева интензиван и перманентан истраживачки рад, селекцију и санитарну контролу на вирусне, као и цјелисходну организацију. (Реферат проф. дра Ј. Хрчека).

Прва обнова винограда у Хрватској, као и у већини земаља, извршена је са двије америчке врсте лозе: *V. Riparia* и *V. Rupestris*, односно са селекционираним типовима ових врста: *Riparia Portalis*, *Riparia* великолисна глатка и *Rupestris du Lot*. Убрзо се показало да на многим земљиштима ниједна од ових подлога није задовољила те се уводе новостворене подлоге, као што су Ganzin бр. 1, Schwarzmann и 3 309.

Виногради калемљени на Ganzin бр. 1 брзо су пропали од филоксере и то је била друга катастрофа далматинског виноградарства која је услједила не тако дуго послје прве, када се појавила филоксера. У неким подручјима виногради на Schwarzmann-у дали су добре резултате. У долини Неретве, далматинским крашким пољима и на острвима још има таквих винограда. То исто важи и за 3 309 у Хрватском приморју.

У Истри се у то вријеме уводи 420 А а у сјеверној Хрватској Телекијеве и Коберове селекције (преко лозних матичњака у Дарувару и Кутјеву), које убрзо сасвим потискују *Ripariu*, док се *Rupestris* задржао на врло ограниченим положајима, првенствено оним са пропусним и мршавим земљиштима.

За вријеме друге обнове винограда у Хрватској, која почиње убрзо после завршетка рата, у току непуних 15 година, из матичњака у Хрватској практично су нестале све лозне подлоге, осим Кобера 5 ВВ. Умјесто да се стање поправи у односу на прву обнову и претходни период и број лозних подлога повећа и прилагоди условима и појединим виноградарским подручјима, оно је знатно погоршано, нарочито зато што се рачунало да је с појавом 5 ВВ проблем лозних подлога практично ријешен.

У сјеверним регијама Хрватске, 5 ВВ је дао врло добре резултате и он ће вјероватно, уз SO 4, и даље тамо остати као доминантна подлога. За Подунавље сјеверне Хрватске препоручује се, поред 5 ВВ, увођење хибрида из групе *Berlandieri* — *Rupestris*.

На подручју Јадранског рејона, према Фазинићу, 5 ВВ није дао добре резултате и није подлога за то подручје. У Истри она слабо подноси сушу на сиромашним и плитким земљиштима. Уз то, она, наводно, има лош афинитет према сортама европске лозе, нарочито црним, (што се не би рекло из нашег искуства) те се виноград већ након 7-8 година нагло прорјеђује услед угињућа чокота. Насупрот 5 ВВ, у Истри је добре резултате показала 420 А. Још и данас тамо има старијих винограда на овој подлози који дају добар и редован род. Но, како се 420 А слабо ожиљава, што је случај и са R 110, Фазинић за читав Јадрански рејон препоручује R 99, на којој су сви нови виногради у околини Пореча, Задра као и на агрокомбинату „13. јул“ у нашој републици. Препоручује се да се испитивањима обухвате и други хибриди групе *Berlandieri* — *Rupestris*, а посебно Paulsen 1 103 и Ruggeri 140. Према испитивањима Института за јадранске културе — Сплит и Института за воћарство, виноградарство и винарство и вртларство — Загреб, хибриди из ове групе дали су у Далмацији добре резултате на пливим и пропуснијим земљиштима.

Савремени виногради, с узгојним облицима велике експанзије (перголе и др.), великим приносима грожђа и вегетативним потенцијалом, у којима се примјењује модерна механизација, који се обилно ђубре а обично и наводњавају, имају много веће захтјеве према лозним подлогама него класични. Зато је правилан избор лозних подлога у оваквим виноградима један од основних предуслова успјеха. Тај проблем је посебно комплексан за јадрански виноградарски рејон који је веома хетероген по еколошким условима, нарочито земљишту, а и по сортном саставу. Само експерименталним радом и пилот-засадима на карактеристичним пунктовима, уз тачна посматрања и праћења кроз дуги низ година, може се доћи до научне истине и утврдити која подлога најбоље одговара одређеним амбијенталним условима, изабраној сорти, начину гајења, агро и ампелотехници (Референт др Н. Фазинић).

У Херцеговини филоксера се у јачем степену појавила негдје при крају првог свјетског рата па је и прва регенерација винограда почела тридесетих година. Први калемљени виногради подизани су на Ganzin бр. 1, du Lot-у, R 1 и 1 202 С а нешто касније уведене су Schwarzmann, 5 ВВ и 8 В. Послије другог свјетског рата овим подлогама придружује се и 420 А а прије три године уведена је и Richter-ова селекција 99.

Виногради калемљени на Ganzin-у бр. 1, слично као и у сусједној Далмацији, убрзо су пропали, док су се на свим другим подлогама са мање или више успјеха одржали.

Друга обнова винограда у Херцеговини почиње у послеријатним годинама са затеченим подлогама уз 420 А. Садни материјал производили су расадници у Љубушком, Црнићима (код Стоца), Ластви (код Требиња), Бијелом Пољу и Илићима (код Мостара) и Прозору. Први плантажни виногради подигнути су 1952. на 5 ВВ који је на друштвеном сектору дуго био једина подлога. Год. 1969. први пут уведена је подлога R 99, на којој је подигнуто око 200 ха винограда (кардинал).

Du Lot је дао добре резултате на дубљим сиромашнијим земљиштима. У оваквим условима виногради на овој подлози одликовали су се добром родношћу, умјереном бујношћу и дуговјечношћу. Schwarzmann-у, који је у већој мјери заступљен у старим виноградима на црвеницама, приговара се да тражи плоднија земљишта и обилније ђубрење и да не подноси плиће субстрате и већи садржај креча. Kober 5 ВВ дао је боље резултате него друге подлоге. Са 99 R искуства се тек стичу.

Сада у Херцеговини не постоји ниједан матичњак лозних подлога већ се резнице набављају из других крајева. У даљем раду требало би испитати следеће подлоге: SO4, 41B, 110R, 140Ru и 1103P. (Референт др П. Вуксановић).

Производња лозног садног материјала у ужој Србији почиње оснивањем првих расадника (Смедерево, 1882. и Буково, код Неготина, 1886). Првој обнови винограда приступило се на основу закључака Нишког винарског збора 1889. У њеном току дошло је до оснивања расадника и подизања матичњака у Јагодини, Нишцу, Лесковцу и другим мјестима. У овим расадницима најприје су биле заступљене само двије подлоге, Portalis и du Lot. Нешто касније уведене су 3309, Schwarzmann, 1202, Goethe № 9, Ganzin № 1 и 41В. Хибриди Berlandieri — Riparia појављују се тек у периоду између два рата, прво 8В у (Јагодини 1923) а затим (око 1930) 420А и 5ВВ. У послеријатном периоду број подлога стално се смањивао, тако да је 1950. сведен на само пет: Portalis, du Lot, 41В, 8В и 5ВВ. Нешто касније елиминисана је и Portalis а 1956. у матичњаке (Ниш, Светозарево) уведен је први пут R110, који

је недавно такође напуштен. Сада се, иако прилично споро, уводи SO₄.

Прије рата матичњаци америчке лозе заузимали су доста велике површине (око 150 ha). За вријеме рата они су добрим дијелом искрчени, тако да их је по ослобођењу било само око 40 хектара. Међутим, њихова површина убрзо се повећава и достиже максимум 1958, када је само на друштвеном сектору износила 150 ha. Касније она се на друштвеним газдинствима смањује а на индивидуалним повећава, тако да је 1972. било укупно 171 ha под лозним матичњацима од чега 113 на индивидуалним газдинствима и то углавном у подручју Крушевац — Трстеник. Заступљеност појединих подлога приближно је сљедећа: 5ВВ је са учешћем од 78,6% изразито доминантна подлога, далеко за њим, са свега 9,3%, долази SO₄ а одмах потом 8В, са 7,3, 41В заузима 2,8 а du Lot 2%. Избор је, дакле, сведен скоро искључиво на групу *Berlandieri — Riparia*, која у структури лозних подлога учествује 95,2%. Иако заступљене подлоге из ове групе испољавају у Србији многе добре особине, овако једнострана оријентација не може наћи оправдање. На стрмим теренима и плитким кречним земљиштима 41В, према Зиројевићу, нема премца док се du Lot показала веома погодном за сиромашна сува али доста дубока и растресита земљишта, као и за сорте осредње бујности. Неоправдано је одбачена и *Portalis*, јер она на дубоким, плодним и довољно влажним земљиштима даје завидне резултате, поготову за смедеревску, афус али и неке друге стоне сорте. С друге стране, R110 је одбачена прије него што је и могла бити у пракси провјерена и то углавном због слабе производње резница (Референт др Д. Зиројевић).

У Војводини се филоксера појавила 1882. (Панчево) и већ до 1895. стари некалемљени виногради масовно су пропали. За регенерацију прво су употријебљене *Riparia glabra* и *Riparia tomentosa* а нешто касније du Lot и у мањој мјери *Solonis*. Убрзо је уведена и *Portalis* која је, заједно са du Lotom, постала главна подлога, уз нешто 1202 и 41В. Од 1930. у Војводини се шире подлоге из групе *Berlandieri — Riparia* (8В, 5А, 5ВВ). Оне су убрзо потпуно потисле остале подлоге. Сада је далеко најраспрострањенија 5ВВ, нарочито у послижератним виноградима, а затим 8В и 5А. На индивидуалним газдинствима још има нешто винограда на *Portalisu*.

Прије десетак година били су подигнути огледни матичњаци са Richter 110. Иако је ова подлога испољила извјесне недостатке, чини се да је пребрзо и недовољно проучена оглашена као неподесна.

Прилично ограничен и једнострано усмјерен сортимент лозних подлога у Војводини упућује на потребу увођења, за прво вријеме у огледним размјерама, вриједних нових лозних подлога

и њиховог проучавања у разним рејонима ради утврђивања оних које су најподесније за одређене еколошке услове и за важније гајене сорте (Референт др М. Зорзић).

Подизање лозних матичњака и мјестимична, иако малих размјера, садња калемљене лозе у Црној Гори (око 1895) знатно је претходила појави филоксере у њој (1950). Први сортимент лозних подлога, а и даљи његов развитак, били су слични оном у већини других крајева наше земље. Почело се са Riparium (Glabra и Tomentosa) и Rupestrisom, уз нешто Solonis-a и Berlandieri. Између два рата ширене су: Portalis, du Lot, 3309, Schwarzmann и Ganzin бр. 1 а после рата изразито доминира 5ВВ. Последње четири године агрокомбинат „13. јул“ подиже виноград на R99. С овом подлогом подиже се и матичњак од око 3 ha (Зета). Калемљени виногради углавном су на друштвеним газдинствима док на индивидуалним још преовлађују некалемљени и то прилично стари виногради.

И 5ВВ и du Lot, као и остале подлоге употребљаване између два рата, дале су задовољавајуће резултате.

Од 1958. лозне подлоге проучавају се у посебним огледним виноградима у околини Титограда и Улциња. Поред одавно уведених подлога, као што су Portalis и du Lot, укључене су 5ВВ, 8В и 41В а затим неке Paulsen-ове (775, 779, 1047, 1103, 1119), Rugger-ове (140 и 225) и Richter-ове (99 и 110) селекције. Тражене су најпогодније подлоге првенствено за домаће винске (вранац, кратошија) и стоне (црвена разаклија) сорте у појединим подручјима, на земљиштима различите дубине, механичког састава и плодности, уз наводњавање или без њега. Десетогодишња проучавања, од којих су нека обрађена у посебним саопштењима, показала су да су све испитиване подлоге дале задовољавајуће резултате, особито на дубљим земљиштима. Међу најбољима, нарочито за вранац и разаклију, био је и 5ВВ. Из групе Berlandieri — Rupestris, у којој се траже најподесније подлоге за сувља, каменитија, плитка и сиромашна земљишта, највише се истакао Ru140.

Како је виноградарска зона Црне Горе прилично хетерогена, нарочито у погледу земљишног покривача, неопходно би било, поред проучавања која су у току, подићи нове огледне винограде са важнијим сортама на различитим лозним подлогама у свим карактеристичним пунктовима ове зоне. (Референт др М. Улићевић).

У Македонији је појава филоксере (1912) довела до великог смањења површина под виноградима. Са око 20 000 ha прије 1912. она се свела на око 5 500 ha 1925-1928.

Први лозни матичњаци подигнути су у периоду од 1920. до 1924, када су основани лозни расадници у Дебру, Кавадар-

цима, Скопљу, Битољу и другим мјестима. Од 1929. површине под виноградима почињу се повећавати, тако да уочи другог свјетског рата достижу 8 455 ha.

У првој фази обнове винограда употребљаване су сљедеће лозне подлоге: Portalis, du Lot, 3306 и 3309. Нешто касније уведене су 8В, 5ВВ, 420А и 41В. Од њих су се до данас задржале само 8В, 41В, 5ВВ и du Lot. Остале подлоге нијесу у Македонији нашле погодне услове било због већег садржаја креча у земљишту (Portalis) било због слабог афинитета са сортама, које се тамо гаје.

Површина под матичњацима лозних подлога износила је 1939. свега 20 ha а 1947. она је била једва нешто већа (24 ha). Од 1950. се повећава да би се обезбиједио садни материјал за нове плантажне винограде који се почињу подизати од 1952. Тако је већ 1951. под лозним матичњацима био 121 ha. Та површина и даље расте да би достигла максимум од 318 ha 1956. Још неколико година послје тога она се одржава на приближно високом нивоу да се седмдесетих година, услед застоја у подизању нових винограда, нагло смањи на испод 100 ha. Те године она је износила око 77 ha.

У структури лозних подлога у послеријатном развоју доминира 8В. Она је у површини под матичњацима учествовала са 59,2% 1956, 47,5% 1969, и 58,2% 1972. Одмах иза ње долази 41В, под којом је 1959. било читавих 100 ha или 40,3%. Сада је под овом подлогом приближно четвртина матичњака. Треће мјесто све до прије двије године, са учешћем од 20,7 до 22%, заузимао је du Lot. Сада је њено учешће пало на свега 4,5% а на треће мјесто је избила 5ВВ, са 12%. Заступљеност осталих подлога безначајна је и њихово учешће заједно не достиже ни 1%.

Најбоља искуства постигнута су са 41В. Посебно добре резултате она је дала на плитким и кречним земљиштима. Показала је и велику адаптациону моћ на земљишне услове па би требало да постане водећа подлога у Македонији. 8В је такође дао добре резултате. Међутим, посљедњих година на резницама и ожиленим калемовима ове подлоге примјећена је мјестимична појава некротичних мрља, која, иако се до сада није манифестовала кроз видније штетне посљедице, упућује на извјесну опрезност. 5ВВ је дао добре резултате, на нешто влажнијим и на наводњаваним земљиштима на којима се углавном и шири. Du Lot се напушта, највише због тешкоћа у расадничкој производњи а и због опасности од заразне дегенерауије, иако се показао као сасвим погодна подлога, нарочито за афус али и зимско бијело, као и за високоприносне винске сорте.

Посљедњих година уведено је више врста лозних подлога ради њиховог проучавања. Међу њима ваља поменути Richter-ове селекције 99 и 110 затим Paulsen-ове бр. 779 и 1103 и Rugger-ову бр. 140, свих пет из групе Berlandieri — Rupestris, као и 161-49C, SO4 и Cosmo-ве селекције бр. 2 и 10 из групе Berlandieri — Riparia. Постигнути резултати изнијети су у посебном саопштењу на симпозијуму (Референт др Д. Пемовски).

На симпозијуму о лозним подлогама поднијето је 18 научних саопштења (4 из наше републике) у којима су обрађени резултати проучавања лозних подлога у разним крајевима наше земље, од којих ће већина бити објављена у научном часопису „Виноградарство и винарство“. Потребно је нагласити да ово савјетовање и симпозијум о лозним подлогама представља нов квалитет у нашој пракси, веома крупан допринос нашој виноградарској науци и значајан датум у њеном развоју.

Стручне екскурзије

По завршетку симпозијума 10. XI поподне учесници су посјетили подрум пољопривредног комбината „Агрум“ — Дубровник (погон Груда), гдје им је приређена дегустација пића, као и винограде ПИК-а Београд (погон „Приморје“) у Херцег-Новом, који им је приредио закуску у мотелу „Виногради“. Сјутрадан, 11. новембра, изведена је стручна екскурзија на маршрути Херцег-Нови — Тиват — Будва — Свети Стеван — Вирпазар — Зета — Ђемовско поље — Подрум и засади агрокомбината „13. јул“ и Огледно поље Пољопривредног института у Титограду. Том приликом учесници су се упознали са радом, стањем, проблемима, условима, могућностима и плановима у виноградарству и винарству у базену Скадарског језера, с посебним освртом на Ђемовско поље и приобалну зону Језера. Након ручка, који им је приредио агрокомбинат „13. јул“ на Марези, екскурзија је настављена преко Ријеке Црнојевића, Цетиња и Котора. Тиме је завршен један од до сада најуспјешнијих стручних скупова југословенских виноградара и винара, који ће имати истакнуто мјесто у историји развоја нашег виноградарства и винарства.